

Posudek vedoucí na bakalářskou práci

Bubanec, Jan. 2023. *Dobrovolná služba vlasti - zájem o vstup do aktivní zálohy AČR v době krize*. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií, Studium humanitní vzdělanosti.

Vedoucí práce: Markéta Zandlová, Ph.D.

Bakalářská práce Jana Bubance se zaměřila na vcelku neprobádané téma aktivních záloh (AZ) Armády ČR. Autora zajímalo, co lidi motivuje ke vstupu do AZ nebo k účasti na Dobrovolném vojenském cvičení (DVC), s jakými představami o armádě se mezi zájemci o AZ můžeme setkat a v jakém kontextu se tyto představy utvářejí. Důležitým rámcem jeho bádání byla válka na Ukrajině, která započala v únoru 2022 a která představovala pro současnou českou společnost zcela novou zkušenost válečného konfliktu v těsné blízkosti našeho státu. To se odrazilo v nebyvalém nárůstu zájmu o vstup do AZ. Jan se rozhodl zkoumat téma opravdu zevnitř – pustil se do zúčastněného pozorování, které realizoval v průběhu absolvování svého vlastního Kurzu základní přípravy.

Autor svůj výzkum opřel o několik **teoretických konceptů**, které ústrojně propojil a přesvědčivě využil při interpretaci dat. Vyšel z toho, že je vstup do armády i aktivních záloh prezentován jako „dobrovolná služba vlasti“ a proto pro svůj výzkum akcentoval konceptualizaci AZ a DVC jako formy **dobrovolnictví v občanské společnosti**; zaměřil se též na téma „vlasti“, které vztáhl k teoriím **nacionalismu** a dalších alternativních loajalit (vlastenectví, evropanství, multikulturalismus, kosmopolitismus). Na teoretickém poli, které si takto vymezil, se následně zaměřil na otázku, nakolik můžeme v rozhodnutí vstoupit do AZ nebo se účastnit DVC vystopovat také vliv neoliberálního diskurzu **responsibilizace**. Pro analýzu pozice vojáka v aktivní záloze v občanské společnosti na pomezí armády a „civilu“ se Jan Bubanec inspiroval velice originální interpretací konceptu **transmigrace** (Lomsky-Feder et al. 2008). **Teoretický výklad je opravdu zdařilý, autor dle mého názoru prokázal výbornou schopnost pracovat s odbornou literaturou.**

V následující části Jan Bubanec představuje AZ/DVC: důkladně vysvětluje fungování aktivních záloh a jejich legislativní ukotvení; popisuje propagaci dobrovolné služby i proces rekrutace a vstupu do AZ. Samostatnou kapitolu pak věnuje konkrétním konceptualizacím aktivní zálohy v dostupné odborné literatuře a samozřejmě také dosavadním výzkumům motivace pro vstup do AZ AČR.

Po teoretické části autor představuje **metodologii** svého výzkumu. Jeho práce je vedle již zmiňovaného zúčastněného pozorování v průběhu Kurzu základní přípravy postavena na analýze polostrukturovaných rozhovorů s účastníky Kurzu základní přípravy (9 vojáků a vojaček), analýze sociálních sítí, náborových materiálů a propagačních aktivit armády, a analýze dalších sekundárních dat. **Metodologická kapitola je zdařilá, jasná, přehledná, nechybí v ní vysvětlení výběru vzorku, popis analytických postupů, reflexe etiky a pozice v terénu.**

Empirická část shrnuje výsledky výzkumu. Poznatky jsou bohaté a rozsáhlé, a není smyslem posudku je rekapitulovat. **Díky detailnosti analýzy a použití vhodných teoretických konceptů Jan odhalil mnoho zajímavých a dosud neprobádaných aspektů**, z nichž zdůrazním jen některé – ty, které dle mého názoru nejvíc zpochybňují běžné stereotypní představy o armádě a lidech, kteří dobrovolně vstupují do služby.

Jak autor ukazuje, vojáci mají velký zájem na tom, aby měla AČR dobrý obraz v české společnosti a jsou přesvědčeni, že k tomu může přispět větší propojení armády a společnosti (pomoc v krizích) a větší transparentnost. Tím se otevírá rozsáhlé téma demokratické kontroly armády, v době války na Ukrajině velice aktuální. V roce 2023, kdy je tato práce obhajována, jsou navíc čeští občané konfrontováni s tématem armády ještě v další rovině, neboť prezidentem ČR byl zvolen Petr Pavel, armádní generál ve výslužbě, jehož předvolební kampaň se nutně tématu armády silně dotýkala. Ve vztahu k představám o armádě a AZ mezi samotnými vojáky/vojačkami je velice zajímavý výsledek analýzy asociací účastníků výzkumu na s. 65: armádu jako celek si spojují hlavně s „vlastenectvím“ a „zbraněmi“ (tedy s vysokými hodnotami a s bojovou připraveností), AZ ovšem s „pomocí“ a „dobrovolností“ (tedy s aspekty, které posilují chápání AZ jako občanské dobrovolné činnosti).

Z analýzy motivací plyne, že jsou velice komplexní a zahrnují jak motivace institucionální, tak materialistické a post-materialistické (toto rozdělení zavádí Zetocha, 2007). Jan Bubanec ale ukazuje, že v dnešní době toto rozdělení nestačí a je třeba jej modifikovat, především s ohledem na proměnu toho, jak chápat velký důraz účastníků výzkumu na důležitost individuální svobody a kritického myšlení, které do Zetochovy triády v podstatě nelze ústrojně zařadit. Podobně pojem „vlastenectví“ je pro aktéry velice fluidní, vzdaluje se od představy vlastenectví jako „nacionalismu“ a ocitá se spíše v blízkosti pojmů jako je evropanství či kosmopolitismus. Jan proto navrhuje redefinici Zetochových kategorií (především post-materialistických motivací) a větší důraz na procesuální a liminální charakter služby v AZ. Ten originálně uchopuje, inspirován Lomsky-Feder et al. 2008, prostřednictvím konceptu transmigrace: vojáci v AZ jsou vlastně transmigranty, pohybujícími se mezi dvěma odlišnými světy, jejichž hodnoty, sociální vztahy i praxe ovlivňují jejich životy.

Ráda bych velice ocenila využití konceptu **responzibilizace** pro analýzu motivací pro vstup do AZ. Jan myslím přesvědčivě ukazuje, jak tento neoliberální způsob vládnutí ovlivňuje chápání služby vlasti a jak vstupuje do každodenních rozhodnutí zájemců/příslušníků AZ. Autor koncept využívá spíše deskriptivně, což dle mého názoru otevírá skvělou možnost pro případný další výzkum, který by se mohl responzibilizace v kontextu armády věnovat z pozic kritické sociální vědy.

V závěrečné **diskusi** se Jan snaží odpovědět na otázku, zda a jaký je vliv války na Ukrajině na zájem o vstup do AZ/DVC. Nepochybný nárůst zájmu s tímto konfliktem dle jeho poznatků nesporně souvisí, nicméně s ohledem na komplexnost motivací, kterou ve svém výzkumu zdokumentoval, i s ohledem na náročnost výcviku se nedomnívá, že by mohl být ozbrojený konflikt na Ukrajině hlavní nebo dokonce jedinou motivací pro vstup do AZ. Zřejmě je spíše katalyzátorem pro rozhodnutí, které je v souladu s dlouhodobými zájmy a hodnotami daného zájemce.

Práce má další přednosti: je doplněna řadou ukázek z analyzovaných materiálů (FB, webové stránky), citací z rozhovorů i z terénního deníku, obsahuje tabulky a výkladová schémata. Práce má bohatý seznam literatury a použitých zdrojů (byť s některými formálními chybami v citacích).

Z formálního hlediska je práce v pořádku, obsahuje všechny povinné části a má jasnou strukturu. Najdeme občasné gramatické chyby, nejednotné používání kurzivy, drobné nedostatky v bibliografii, na straně 49 zůstala „stopa“ procesu vzniku práce – autor píše, že se vrací k již zmiňované citaci ze svých terénních poznámek, která se ale nakonec objevuje až PO této části (na s. 60). Nicméně to považuji za drobnosti, které jsou u prací takového rozsahu vcelku běžné.

Na závěr chci jako vedoucí práce také okomentovat spolupráci se studentem. Jan Bubanec pracoval nesmírně systematicky, houževnatě, samostatně, originálně. Jednotlivá témata práce jsme diskutovali, nicméně interpretační rámce si nacházel Jan povětšinou zcela sám. Opravdu oceňuji, že zvládl

realizovat svůj výzkum během Kurzu základní přípravy, v době psaní se ještě účastnil dalšího cvičení, a dokonce zvládl i výjezd na Erasmus. A dovolím si ještě osobní poznámku – Jan pro mne reprezentuje přesně ten typ lidí, kteří mohou svým osobním příkladem rozbít všechny negativní stereotypní představy o armádě a vojácích, které ve své práci popsal.

Jak je z výše uvedeného patrné, práci rozhodně **doporučuji k obhajobě**. Považuji ji za velice zdařilou a navrhuji hodnotit jako **výbornou**.

V Brandýse nad Labem

Markéta Zandlová

11. 6. 2023